

BEREGNINGSNOTAT

INNTEKTSEFFEKTER FOR BØNDENE AV FORSLAGET I STORTINGSMELDING 11

Forord

Dette beregningsnotatet er skrevet på oppdrag for Bonde- og småbrukarlaget. Forfatterne er ansvarlige for alle vurderinger knyttet til tall og beregninger. Budsjettnemda for jordbruket skal utarbeide et mer konkret tallgrunnlag som vil kunne avvike fra tall vi har basert beregningene på.

April 2024

Leo Grünfeld
Prosjektleder
Menon Economics

Innhold

1	KORT OPPSUMMERING	3
2	HVOR HØYT ER INNTEKSMÅLET?	5
3	LØPENDE BEREGNING AV SAMMENLIGNINGSINNTekt	6
3.1	Den modifiserte totalkalkylen	6
3.2	Nærmere om normering av sammenligningsinntekt (G)	7
3.3	Nærmere om avsetning til investeringer i avskrivbar kapital (F)	9
3.4	Nærmere om antall timer per årsverk	9
4	BEREGNING AV INNTEKTSØKNING SOM FØLGE AV FORSLAGET	10

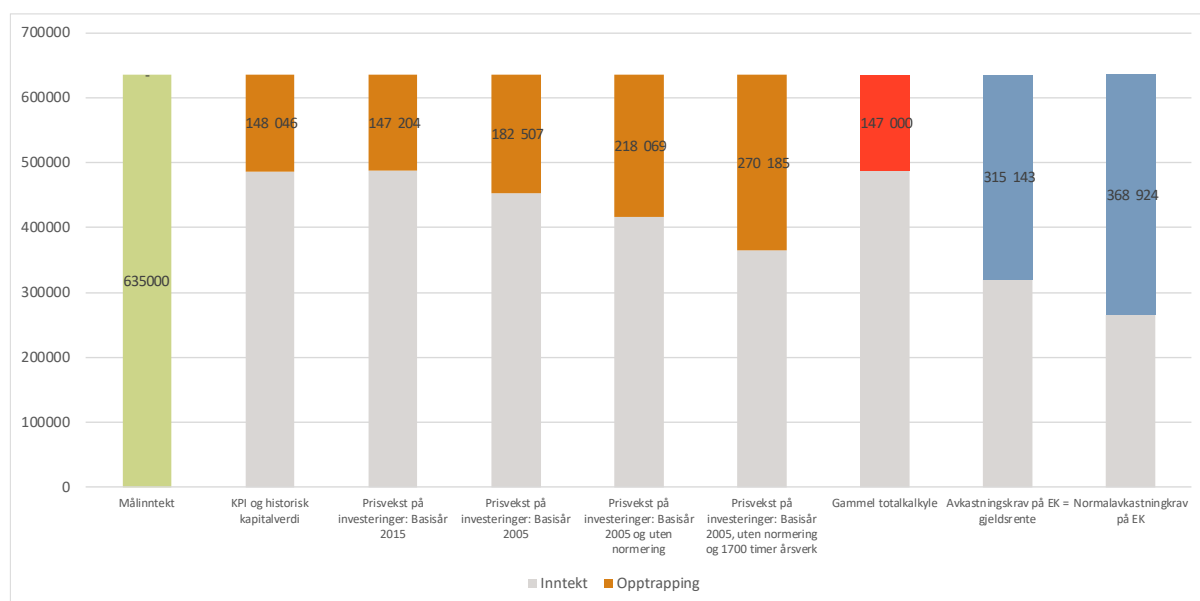
1 Kort oppsummering

Meld.St. 11 (2023-2024) introduserer en plan for å jevne ut inntektsforskjellen mellom jordbrukssektoren og resten av samfunnet. Det legges opp til et inntektsmål der gjennomsnittsinntekten i landbruket skal tilsvare det samfunnsmessige gjennomsnittet, med utelukkelse av de 10 prosent laveste og 10 prosent høyeste inntektene.

Det introduseres en ny modell for beregning av jordbruksinntekten i dag, kalt "modifisert total kalkyle", som innebærer endringer i føringen av kostnader og vederlag. Dette inkluderer blant annet kostnadsføring av leie av jord/kvoter, innleie av arbeidskraft og nominelle avskrivninger, og man går bort fra prisjustering av gjeldsrenter. Videre legges det til rette for justering (normering) av inntekten for å reflektere en mer relevant sammenligningsinntekt for aktive heltidsbønder. Dette legger grunnlaget for beregning av en «sammenligningsinntekt» som frem mot 2027 skal nærme seg målinntekten.

I dette beregningsnotatet anslår vi hvor stor inntektsøkningen ville blitt i jordbruket, dersom man fikk full opptrapping i 2023. Vi ser på hvordan ulike valg av tallgrunnlag slår ut i gjennomsnittsinntekt, i kroner og øre, i 2023. I figuren under viser de fargede delene av søylene hvor mange kroner i opptrapping som må til for å nå målet på 635.000 kroner, under ulike valg av tallgrunnlag. Nedenfor går vi stegvis gjennom hva figuren og tallene forteller.

Figur 1 Hvor mye som må til i opptrapping for å nå inntektsmålet (2023-kroner)

Det er primært tre stridsområder som påvirker hvor stor inntektsøkningen må bli. Det ene handler om hvordan staten skal regne inn kapitalkostnader i næringen. Bondeorganisasjonene mener at staten skal legge til grunn samme måte å regne på krav til egenkapitalavkastning som i resten av næringslivet. Med et såkalt normalavkastningskrav (søylen lengst til høyre) er avstanden stor til målinntekten (søylen helt til venstre). Organisasjonene har krevd at kostnaden knyttet til egenkapital minst skal være på nivå med gjeldsrenten. Våre beregninger viser at det vil kreve en opptrapping av gjennomsnittsinntekten med 315.000 kroner. Organisasjonene ble ikke hørt, og regjeringen tilbyr næringen å sikre at egenkapitalen samlet sett ikke trenger å slites ned over tid, ved å kostnadsføre reelle avskrivninger i jordbruket (justert for prisvekst). Avhengig av hvilken

prisvekst på kapitalen man legger til grunn, vil man med den foreslåtte modellen ende opp med en opptrapping på mellom 148.000 og 182.000 kroner. Vi argumenterer her vi for at man bør benytte prisveksten for investeringsvarer i jordbruket og at kapitalbasen bør oppjusteres slik at den hviler på kapitaltall som har tatt høyde for denne prisveksten helt tilbake til 2005. Effekten av dette på opptrappingen er ikke veldig stor, men det er viktig at dette gjøres helt riktig, ikke minst for fremtidens oppgjør.

Det andre stridstemaet handler om såkalt normering av gjennomsnittsinntekten. Sammenligningsinntekten justeres opp med 20 prosent fordi regjeringen ser det som urimelig å inkludere den delen av næringen som ikke driver systematisk og profesjonelt jordbruk, og som derfor har langt lavere sammenligningsinntekt enn det aktive heltidsbønder oppnår av inntekter. Grytten-utvalget drøftet dette temaet grundig og fant at ved å utelate de 33 prosentene av årsverkene som er minst effektive, så økes sammenligningsinntekten med over 40 prosent. Med en normering på 20 prosent ender gjennomsnittsbonden på en inntekt for sitt årsverk, der tre av fire nordmenn har høyere inntekt enn dette. Dersom regjeringen skulle velge å ikke normere, vil man trenge en opptrapping av inntekten på 218.000 kroner (midterste søylen).

En kritisk svakhet ved normeringsmetoden man har valgt er at normeringen beregnes som et prosentvis påslag på sammenligningsinntekten. Det innebærer at dersom man får tilført 1000 kroner i økte tilskudd et år, så vil denne økningen telle som 1200 kroner når man skal sammenligne dagens inntekt opp mot målet. Dette er åpenbart helt feil og må derfor endres på. Den enkleste måten å endre normeringsmodellen, slik at denne effekten ikke oppstår, er å heller trekke normeringsprosenten fra målinntekten.

Det tredje stridstemaet handler om at regjeringen har lagt til grunn at et årsverk i jordbruket inneholder 1845 timeverk, i motsetning til årsverket i resten av arbeidslivet som inneholder 1700 timeverk. Praksisen hviler på et argument satt sammen av at bøndene stort sett bor på arbeidsplassen og derfor ikke trenger reisetid til arbeid, samt at det rapporterte arbeidet til andre familiemedlemmer, som barn og kårfolk, inngår i familieårsverket. For en samfunnsøkonom er det uforståelig at en yrkesgruppe skal møte argument om kort reisetid til arbeid når andre yrkesgrupper ikke konfronteres med slike vurderinger. Det skulle ha tatt seg ut i lønnsoppgjørene! Argumentet om at arbeid utført av barn og kårfolk ikke skal hensyntas er mer forståelig. Dette trekker i retning av at man bør legge seg på et sted mellom 1700 og 1845 timer, ikke ulikt hva man gjør i andre land i Europa. Dersom man velger 1700 timer, må opptrappingen bli på 270.000 kroner.

Samlet sett, trekker disse vurderingene i retning av at opptrappingen av jordbrukets gjennomsnittsinntekt (målt i 2023) bør ligge på om lag 200.000 kroner for å nå regjeringens inntektsmål.

2 Hvor høyt er inntektsmålet?

I Meld.St. 11 (2023-2024) annonseres en plan for opptrapping av inntekt for bønder. Målet er at gjennomsnittsinntekten i landbrukssektoren skal være den samme som gjennomsnittsinntekten i samfunnet forøvrig, med enkelte forbehold og justeringer.

Regjeringen baserer seg på en tilnærming der inntektssammenligninger utføres mot et justert lønnsstatistikk-gjennomsnitt. Her er det foreslått å anvende et gjennomsnitt som ekskluderer de inntektene som utgjør de 10 prosentene med lavest inntekt og de 10 prosentene med høyest inntekt. Man må da anta at dette skal beregnes i henhold til såkalte helårsekvivalenter (SSB).

Det har versert et anslag på 609.000 kroner, men kilden til dette tallet er uklar og hvilket år dette gjelder for er heller ikke redegjort for, selv om året 2021 er nevnt. Vi har derfor regnet ut dette tallet basert på SSBs tabell 12521 for gjennomsnittlige månedslønn (helårsekvivalenter) fordelt etter desiler. Ved å utelate den første og tiende desilen kan vi beregne et trunkert månedsgjennomsnitt. Dette gjennomsnittet, ganger tolv, gir det årlige inntektsmålet som regjeringen viser til. Inntektsmålet blir da 594 660 kroner og 635 115 kroner for henholdsvis 2022 og 2023.

Dersom vi benytter SSBs prognoser for nominell lønnsvekst fra «Makroøkonomiske hovedstørrelse» i tabell 12880 kan vi fremskrive inntektsmålet frem til 2027, som da ender på kr 743 706. Resultatene er oppsummert i tabellen under.

År	Prognose						
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Årslønn (hele kroner)	569 445	594 660	635 115	664 985	690 919	718 556	743 706

3 Løpende beregning av sammenligningsinntekt

Ifølge stortingsmeldingen skal jordbruksnæringens faktiske inntekt beregnes i form av en såkalt sammenligningsinntekt. Målet er at sammenligningsinntekten skal bli lik inntektsmålet i 2027. Spørsmålet er da hvordan sammenligningsinntekten beregnes. Her har man valgt å gå bort fra den eksisterende metoden som benyttes i Totalkalkylen for jordbruket og heller benytte en såkalt «**modifisert totalkalkyle**» for beregning av sammenligningsinntekt. I tillegg legger man opp til å «**normere**» inntektene for å sikre at sammenligningsinntekten er mest mulig relevant for aktive heltidsbønder. Nedenfor går vi raskt gjennom hva modifiseringen av totalkalkylen innebærer, og hva normeringen betyr.

3.1 Den modifiserte totalkalkylen

Til grunn for det årlige jordbruksoppgjøret ligger blant annet totalkalkylen for jordbruket der man beregner utviklingen av de totale inntekter og kostnader i jordbrukssektoren, samt antall årsverk som går med i sektoren. Kalkylen genererer et tall for hele sektoren i form av samlet overskudd for alle bruk. Dette overskuddet betraktes som et «**vederlag til arbeidskraft og egenkapital**» som er tatt i bruk i sektoren. Når dette overskuddet fordeles på antall årsverk i sektoren, blir dette et mål for gjennomsnittlig inntekt i jordbruket.

Grytten-utvalget (2022) pekte på en rekke svakheter ved dagens beregning av inntekt til jordbruket i form av vederlag til arbeidskraft og egenkapital. I den modifiserte totalkalkylen har man tatt hensyn til mange av disse forslagene. Modifiseringen innebærer at:

- Leie av jord- og melkekvoter blir nå innteks- og kostnadsført. Det fører til en justering/reduksjon av verdien på kapitalen.
- Innleie av arbeidskraft blir nå ført som en kostnad. Det fører til at den registrerte arbeidsinnsatsen i jordbruket (årsverk) blir redusert tilsvarende.
- Der man tidligere valgte å kostnadsføre gjeldsrenter justert for prisvekst (realrenter), går man nå bort fra prisjusteringen. Man benytter med andre ord et nominelt regnskap, slik man gjør i alle andre regnskapssammenhenger i næringslivet. Gjeldsrentene i jordbruket blir med andre ord kostnadsført i sin helhet.
- Fordi kapitalen i jordbruket slites ned over tid, får jordbruket kostnadsført avskrivningene på kapitalen i totalkalkylen. Tidligere har man tatt hensyn til at prisen på kapitalutstyr øker ved at man justerer for konsumprisveksten. Nå legger man opp til å heller benytte den faktiske prisveksten på kapitalutstyr, som kan avvike markant fra veksten i konsumpriser. Dette skal sikre at kapitalens produksjonsevne kan opprettholdes over tid uten å tære på egenkapitalen.
 - I likhet med tidligere år skal disse avsetningene til investeringer for å kompensere for avskrivninger beregnes med basis i kapitalens historiske verdi (som prosent av dette verditallet).
 - Kun den delen av kapitalen som er avskrivbar (ikke jord, husdyr og varer i arbeid) skal inngå i denne kapitalbasen.
 - Kapitalbasen justeres også ned med jordbrukets gjeldsandel ettersom gjeldskostnadene allerede er dekket gjennom kostnadsføring av gjeldsrenter (se over).

Modifiseringen av totalkalkylen gjør at regjeringen mener at den nye totalkalkylen kan benyttes til å sammenligne inntektsnivået i jordbruket med inntektsnivået opptjent i resten av samfunnet. Men det stilles en betingelse: At sammenligningsinntekten justeres opp med en gitt prosent for å ta hensyn til at mange i

jordbruksnæringen ikke driver aktivt og effektivt jordbruk. Dette kalles «normering» av inntekten. Rasjonalet bak denne justeringer hviler på at det er urimelig å inkludere den delen av næringen som ikke driver systematisk og profesjonelt jordbruk, og som derfor har langt lavere sammenligningsinntekt enn det aktive heltidsbønder oppnår av inntekter.

Med dette som bakgrunn gir Meld. St. 11 følgende oppsett for beregning av gjennomsnittlig jordbruksinntekt for nivåsammenlikning.

A	Driftsresultat i modifisert totalkalkyle
B	- Gjeldsrenter
C	= Årsresultat familieårsverk jordbruk
D	+ Verdi av jordbruksfradraget
E	= Inntekt inkludert jordbruksfradrag
F	- Avsetninger til investeringer i avskrivbar kapital
G	+ Justering med normeringsfaktor
H	= Sammenligningsinntekt

Man starter med å sette opp et regnskap for jordbruket som om det var et alminnelig, nominelt driftsresultatregnskap som i en bedrift (A). Dette skiller seg fra dagens kalkyle, hvor man i dag beregner vederlag til arbeid og kapital hvor også kapitalslit er medregnet. Deretter trekker man ifra gjeldsrenter (B), som gir årsresultatet (C). Neste steg er å legge til inntektseffekt som kommer av jordbruksfradraget (E). Denne beregnes per årsverk i forbindelse med utarbeidelse av dagen totalkalkyle. Den neste posten er et fratrekk for avsetninger til investeringer i avskrivbar kapital (F). Dette inkluderer nominelle avskrivninger, men også en prisjustering som må til for å sikre nødvendige investeringer for å opprettholde driftsapparatet i jordbruket. Budsjettnemnda gis oppdraget med å velge en prisindeks for avskrivbare driftsmiddel som hensyntar en slik opprettholdelse. Til slutt gjør man en justering av inntekten med en normeringsfaktor (G) som til slutt gir sammenligningsgrunnlaget (H).

3.2 Nærmere om normering av sammenligningsinntekt (G)

Regjeringen skisserer en normering av sammenligningsinntekt på 20 prosent. Det innebærer at dersom eksempelvis sammenligningsinntekten er på 500.000 før normering og målinntekten er på 632.000, så bidrar normeringen til å redusere avstanden opp til målet fra 132.000,- til 32.000,-. Man har da med andre ord nærmest utradert opptrappingsbehovet.

En **kritisk svakhet** ved normeringsmetoden man har valgt er at normeringen beregnes som et prosentvis påslag på sammenligningsinntekten. Det innebærer at dersom man får tilført 1000 kroner i økte tilskudd et år, så vil denne økningen telle som 1200 kroner når man skal sammenligne inntekten opp mot målet. Dette er åpenbart helt feil og må derfor endres på. Den enkleste måten å endre normeringsmodellen, slik at denne effekten ikke oppstår, er å heller trekke fra de 20 prosentene fra målinntekten. Ekvivalenten til de 20 prosentene blir da en reduksjon av målinntekten på 16,67 prosent ($1/(1+\text{normeringsprosent})$).

Det gis uttrykk for at størrelsen på normeringen er et politisk valg, men fra et faglig ståsted er det vanskelig å tolke et slikt utsagn. Betyr dette utsagnet at normering ikke skal hvile på økonomifaglige vurderinger? I lys av dette setter vi her av litt rom for å diskutere hva som er en rimelig normering av jordbruksinntekt fra et faglig ståsted.

Fra et økonomifaglig ståsted er det rimelig å legge til grunn at en politisk sikret næringsinntekt må være tuftet på aktører som opererer som aktive næringsutøvere med mål om å livnære seg på denne næringens inntekt. Det heller i retning av at man benytter en effektivitetsnormering. Spørsmålet er bare hvor stor denne normeringen bør være.

Når man reduserer den norske gjennomsnittsinntekten med 20 prosent, viser tallene fra SSB at man ender på den inntekten som 25 prosent av befolkningen har lavere inntekt enn, og 75 prosent har høyere inntekt enn. Det betyr at den gjennomsnittlige bonden da ender på en inntekt som 75 prosent av befolkningen har høyere inntekten. Dette kan være rimelig dersom en stor andel av bøndene driver sin virksomhet med lav jordbruksinntekt per arbeidstime, som følge av selvalgt ineffektiv produksjon. Slike bønder vi normalt drive i det små og ha en vesentlig andel av inntekten sin fra annet arbeid/virksomhet.

I Grytten-utvalget satte man av et helt kapittel til å drøfte mulig normering av sammenligningsinntekten. Her så man på inntektsfordeling for ulike typer bruk. Når inntektene til disse brukene så ble summert (vektet for antall årsverk i hver bruksgruppe), fant man at medianinntekten i 2020 lå på 311.800 kroner per årsverk. For 2020 har Grytten-utvalget beregnet en gjennomsnittsinntekt på 362.000 per årsverk (familie).

Inntektsfordeling (overskudd per årsverk i 2020) hentet fra Grytten-utvalget (2022)

	Veid justert gjennomsnitt (kroner)	Andel av median	
Median	311 800	100 %	
Med (2/3)	445 500	143 %	Tar ut 33% av alle brukene (de minst lønnsomme)
Med (1/2)	538 300	173 %	Tar ut 50% av alle brukene (de minst lønnsomme)
Med (1/4)	668 500	214 %	Tar ut 75% av alle brukene (de minst lønnsomme)
Med (1/5)	867 100	278 %	Tar ut 80% av alle brukene (de minst lønnsomme)

Dersom man tar ut den tredjedelen av årsverkene som har lavest inntekt per årsverk (minst produktive), så øker medianinntekten til 445.500,- som er en økning på hele 43 prosent. Dette forteller at de 1/3 av brukene/årsverkene med lavest inntekt, gjennomgående har svært lav produktivitet. Sett i lys av denne inntektsfordelingen synes 20 prosent å ikke være et urimelig høyt normeringskrav.

Når man normerer inntekten sier man implisitt at en viss andel av brukene ikke skal telle med. Disse brukene må da tas ut av kalkylen både på inntekts og utgiftssiden. Det gjør man når man fokuserer på driftsresultatet, slik man gjør i tabellen over. Men sammensetningen av inntekter (markedsinntekter og tilskudd) er skjevt fordelt mellom ulike bruk. Mindre produktive bruk får en relativt sett større andel av tilskuddene. Slik vi tolker valgt metode vil dette tilsi at man på denne måten tilordner mer tilskudd til den delen av jordbruket som man tar med i kalkylen, enn det denne delen faktisk får tildelt av tilskudd fra staten. Det trekker i retning av at overskuddet blir større enn det bør være i kalkylen.

Vi er usikre på om bruk av median-tall for overskudd (som i tabellen over) er best egnet for normering, og at man heller bør se på inntektsfordelingen i lys av størrelsen på omsetning. Årsaken ligger i at det finnes et stort antall større jordbruksforetak som har lavt overskudd, eksempelvis fordi de har foretatt store investeringer. Dette er også en problemstilling som Grytten-utvalget løfter frem.

3.3 Nærmere om avsetning til investeringer i avskrivbar kapital (F)

I forslaget til beregning av sammenligningsinntekt får jordbruket et fradrag i sammenligningsinntekten for å ta høyde for at bøndene har behov for å ivareta kapitalens produksjonsevne over tid. Da må man kostnadsføre kapitalslitet i jordbruket, med andre ord de løpende avskrivningene på kapitalutstyret. Dette innebærer at man ikke skal ta hensyn til verdien på jorda ettersom denne ikke slites over tid, og dermed ikke avskrives regnskapsmessig.

Videre har man valgt å kun ta hensyn til den delen av kapitalen som er finansiert av egenkapital. Kostnader knyttet til det som er finansiert gjennom bruk av gjeld, er allerede blitt håndtert gjennom fratrekking for gjeldskostander.

Det legges opp til at avskrivningene skal baseres på en verdsetting av kapitalen til historisk kost. Det er samme verdsettingsmetode som man har benyttet i beregninger i totalalkylen i senere tid. Et sentralt spørsmål er om historisk kost er den riktige metoden for å verdsette kapital, eller om man bør benytte alternative anslag.

Historisk kost tar utgangspunkt i verdien av kapitalen i et startår (eksempelvis år 2000). Så legger man hvert år til alle løpende investeringer som er foretatt siden 2000 målt i hh. til den historiske investeringskostnaden. Deretter reduseres kapitalverdien hvert år med en avskrivningssats (for eksempel 10%).

For at dette tallet skal være riktig må man først sikre seg at verdien i startåret er rett. Jo lenger tilbake startåret settes, jo mindre viktig er dette poenget, fordi denne startverdien utgjør en liten andel av den totale kapitalverdien i dag.

Det er et **helt vesentlig** poeng at grunnen til å ta hensyn til (kostnadsføre) avskrivningene er at jordbruket skal kunne opprettholde sin produksjonsevne over tid. Dersom prisen på kapitalvarene stiger år for år, uten at kapitalvarene øker produksjonsevnen ytterligere (produktiviteten), så må jordbruket investere mer enn avskrivningene vurdert til historisk kost for å opprettholde produksjonsevnen. Man må også ta hensyn til denne prisøkningen. Dette har man innsett i regjeringens forslag der man legger opp til å prisjustere avskrivningene av kapitalen hvert år. Men det man ikke har tatt hensyn til er at denne priseffekten kan ha påvirket kapitalbasen i sektoren over lang tid. Sagt med andre ord: Man har benyttet en prisindikator som over tid har tilført sektoren for lite investeringsressurser til å opprettholde kapitalens produksjonsevne. Dette slår ut i at dagens kapitalverdi målt til historisk kost blir for lav. Man må justere med den reelle prisveksten for kapitalvarer. Vi belyser denne effekten i neste kapittel.

3.4 Nærmere om antall timer per årsverk

I beregningen av sammenligningsinntekt har man lagt til grunn at et årsverk i jordbruket inneholder 1845 timeverk, i motsetning til årsverket i resten av arbeidslivet som inneholder 1700 timeverk. Denne praksisen er videreført fra det tidligere oppsettet for totalalkylen, med en rekke henvisninger til understøttende argumenter. Å benytte 1845 i stedet for 1700 timer per årsverk vil gi en økning i sammenligningsinntekt på 8,5 prosent. Dette fordi totalinntekten til jordbruket da blir delt på færre årsverk. Praksisen hviler på et argument satt sammen av at bøndene stort sett bor på arbeidsplassen og derfor ikke trenger reisetid til arbeid, samt at det rapporterte arbeidet til andre familiemedlemmer, som barn og kårfolk, inngår i familieårsverket. For en samfunnsøkonom er det uforståelig at en yrkesgruppe skal møte argument om kort reisetid til arbeid når andre yrkesgrupper ikke konfronteres med slike vurderinger. Argumentet om at arbeid utført av barn og kårfolk ikke skal hensyntas er mer forståelig. Dette trekker i retning av at man bør legge seg på et sted mellom 1700 og 1845 timer, ikke ulikt hva man gjør i andre land i Europa.

4 Beregning av inntektsøkning som følge av forslaget

I dette kapitlet presenterer vi beregninger av hvor stor avstanden er fra sammenligningsinntekten i dag (2023) og opp til inntektsmålet. I tillegg ser vi den beregnede sammenligningsinntekten opp mot den inntekten man har beregnet i den eksisterende totalkalkylen (kaller vederlag til arbeid og egenkapital - VeAEK). Vi benytter tall for 2023.

I tabellene nedenfor sammenligner vi tallene i dagens totalkalkyle (venstre tabell) med tall fra regjeringens foreslåtte modifiserte modell med normering (høyre tabell).

I kostnadstallet for foreslått modell har vi nå tatt ut kostnadene knyttet til prisjustering av kapitalavskrivningene som benyttes i dagens modell. Dermed ender vi i sum med lavere driftskostnader (nest øverste linje). Men husk at kostnadene knyttet til kapitalavskrivninger er nå ført opp under punkt (F) lenger nede i regnskapet til høyre. I beregningen av F legger vi da til grunn hele den avskrivbare kapitalen (slik det er formulert i stortingsmelding 11). Beregning av disse avsetningene må bygge på hele kapitalverdien for at man sikrer at jordbruket ikke må tære på egenkapitalen. I beregningen legger tar vi også høyde for kapitalen må prisjusteres. Vi benytter KPI, slik man har gjort frem til nå i dagens totalkalkyle, men tester for andre prisindekser i tabellen nedenfor.

Ettersom leie av arbeidskraft, jord og kvoter nå skal legges inn som driftskostnader, må driftskostnadene i den foreslåtte modellen justeres opp. Vi har basert oss på tall fra Grytten-utvalget for 2021 og prisjustert disse til 2023-tall. Det bidrar til å trekke opp kostnadstallet (nest øverste linje) noe.

Fordi leie av arbeidskraft nå kostnadsføres, faller antallet årsverk som totalkalkylen skal deles på for å finne gjennomsnittsinntekten fra drøye 40.000 til 31.000.

Gjeldsrentene slår nå kraftig inn i den foreslåtte modellen fordi de regnes inn uten realjustering. I 2023 utgjør dette en stor forskjell og det bidrar til at sammenligningsinntekten blir relativt lav, sett opp mot inntekten i dagens modell (VeAEK).

Dagens modell	2023 (mill) per årsverk	
Inntekter	59 966	1 478 816
- Kostnader	41 293	1 018 323
= Vederlag til arbeid og kapital	18 673	460 493
- Realrente på lånt kapital	504	12 429
Vederlag til arbeid og egenkapital	18 169	448 064
+ Inntektseffekt av jordbruksfradrag	1 654	40 800
VeAEK, inkludert jordbruksfradrag	19 823	488 864
Antall årsverk	40 550	

Foreslått modell	2023 (mill) per årsverk	
Inntekter	59 966	1 934 387
- Kostnader	36 363	1 172 993
= Driftsresultat (A)	23 603	761 394
- Gjeldsrenter (B)	4 521	145 839
+ Jordbruksfradrag (D)	1 654	53 369
= Inntekt inkludert jordbruksfradrag (E)	20 737	668 924
- Avsetninger til inv. i avskr. kapital (F)	8 157	263 129
= Sammenligningsinntekt før justering	12 580	405 795
+ Justering med normeringsfaktor (G)	2 516	81 159
= Sammenligningsinntekt (H)	15 096	486 954
Antall årsverk	31 000	

Dersom vi tar utgangspunkt i en målinntekt på 635.000,- for 2023 så er avstanden opp til målinntekten på 148.000,-, tilsvarende, som utgjør en inntektsøkning på 30 prosent.

I tabellen under beregner vi sammenligningsinntekt med alternative forutsetninger. Langs horisontalen i tabellen benytter vi ulike basisår for beregning av kapitalverdien, der vi legger til grunn prisdeflatoren for investeringer i

jordbrukssektoren, hentet fra Nasjonalregnskapet. På vertikalen tester vi inntektstallet med alternative forutsetninger for normeringsprosent og antall timer i et årsverk.

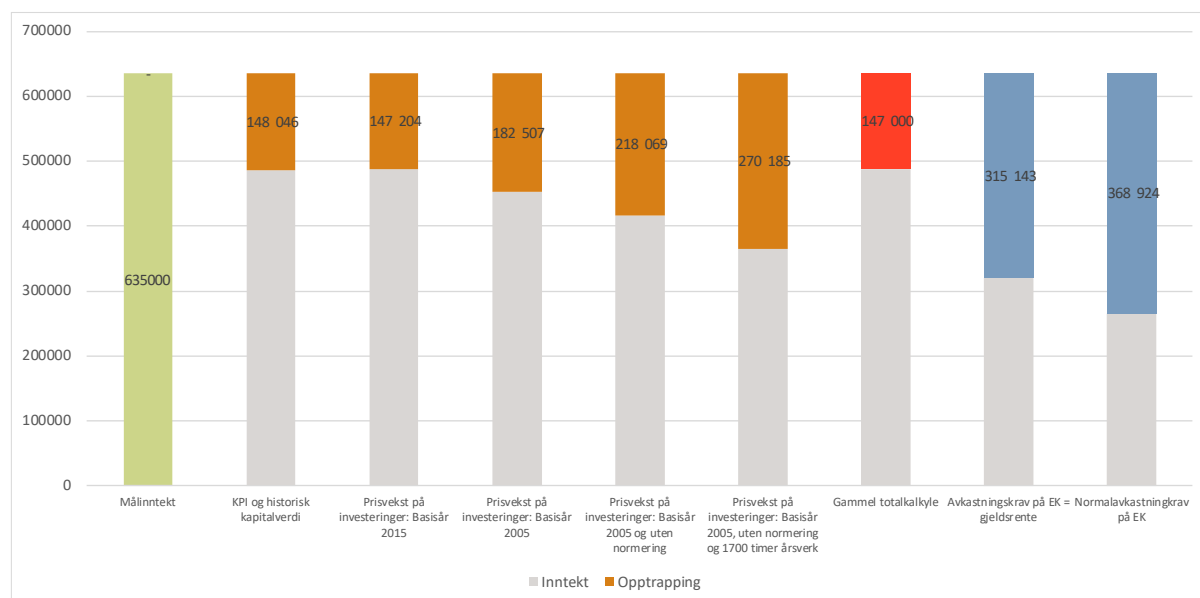
Inntektstallet i øvre venstre hjørne er det samme som tallet for sammenligningsinntekt/gjennomsnittsinntekt (H) i tabellen til høyre over.

Tabell 1 Sammenligningsinntekt i 2023 under ulike forutsetninger i tallgrunnlaget

KPI		Deflator fra nasjonalregnskapet, angitt basisår			
		2015	2010	2005	2000
20 % normering	486 954	487 796	479 045	452 493	454 716
5 % normering	426 085	426 821	419 164	395 931	397 877
Ingen normering	405 795	406 496	399 204	377 078	378 930
normalt årsverk (1700), 20 % normering	451 129	451 909	443 802	419 203	421 263
normalt årsverk (1700), uten normering	394 738	395 420	388 326	366 803	368 605

I figuren under har vi presentert inntektstall fra tabellen (oransje søyler) og tall fra beregninger i Menon (2023)¹ der vi kalkulerer inntekt til arbeid når man stiller krav til avkastning på kapitalen (blå søyler). De fargede delene av søylene viser hvor mange kroner i opptrapping som må til for å nå målet på 635.000 kroner, under ulike valg av tallgrunnlag. Nedenfor går vi stegvis gjennom hva figuren og tallene forteller.

Figur 2 Hvor mye som må til i opptrapping for å nå inntektsmålet (2023-kroner)

¹ Menon Economics (2023): Kapitalkostnader i totalkalkylen for jordbruket, Menon-publikasjon nr 114/2023.

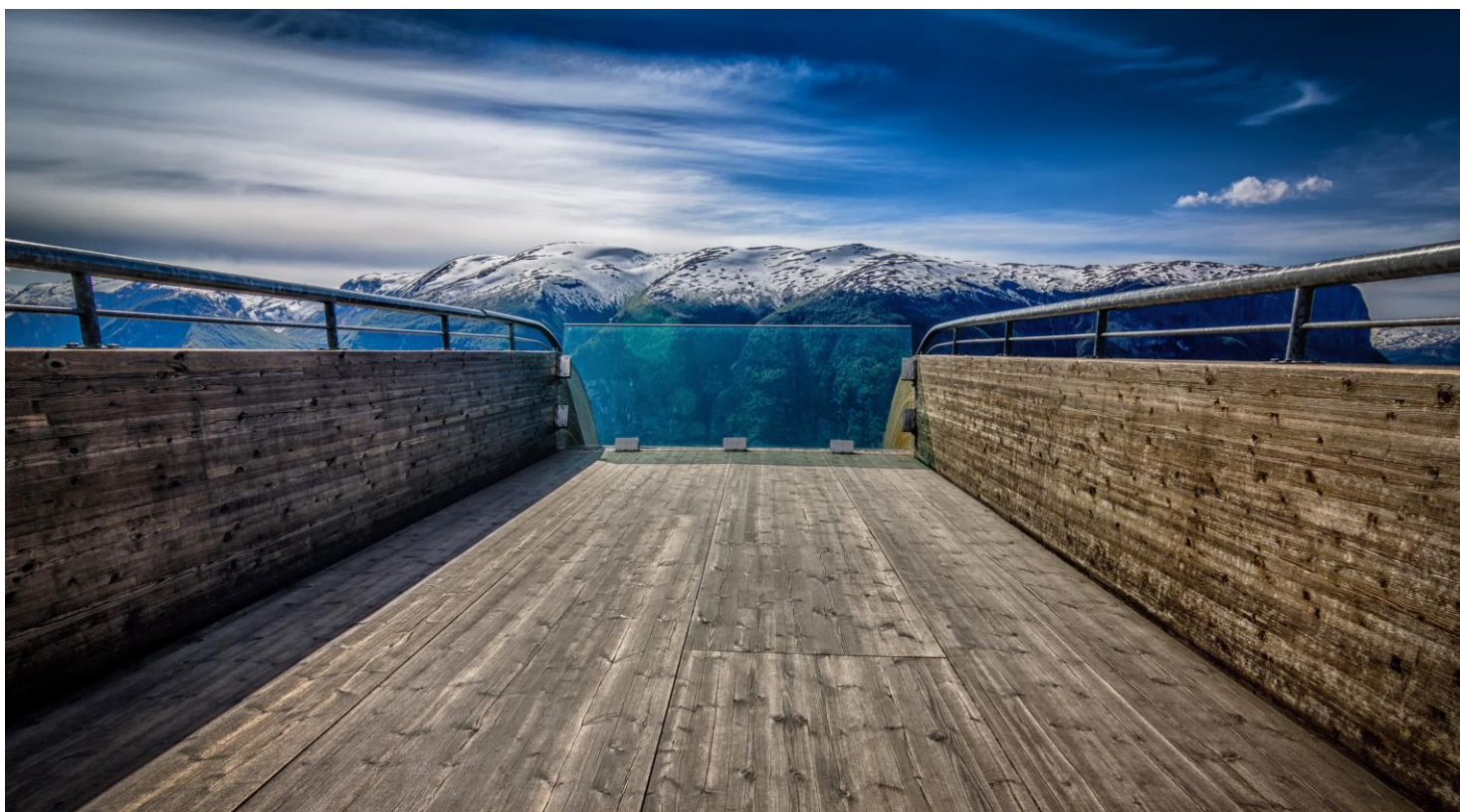
Det er primært tre stridsområder som påvirker hvor stor inntektsøkningen må bli. Det ene handler om hvordan staten skal regne inn kapitalkostnader i næringen. Bondeorganisasjonene mener at staten skal legge til grunn samme måte å regne på krav til egenkapitalavkastning som i resten av næringslivet. Med et såkalt normalavkastningskrav (søylen lengst til høyre) er avstanden stor til målinntekten (søylen helt til venstre). Organisasjonene har krevd at kostnaden knyttet til egenkapital minst skal være på nivå med gjeldsrenten. Våre beregninger viser at det vil kreve en opptrapping av gjennomsnittsinntekten med 315.000 kroner². Organisasjonene ble ikke hørt, og regjeringen tilbyr næringen å sikre at egenkapitalen samlet sett ikke trenger å slites ned over tid, ved å kostnadsføre reelle avskrivninger i jordbruket (justert for prisvekst). Avhengig av hvilken prisvekst på kapitalen man legger til grunn, vil man med den foreslåtte modellen ende opp med en opptrapping på mellom 148.000 og 182.000 kroner. Vi argumenterer her vi for at man bør benytte prisveksten for investeringsvarer i jordbruket og at kapitalbasen bør oppjusteres slik at den hviler på kapitaltall som har tatt høyde for denne prisveksten helt tilbake til 2005. Effekten av dette på opptrappingen er ikke veldig stor, men det er viktig at dette gjøres helt riktig, ikke minst for fremtidens oppgjør.

Det andre stridstemaet handler om såkalt normering av gjennomsnittsinntekten. Sammenligningsinntekten justeres opp med 20 prosent fordi regjeringen ser det som urimelig å inkludere den delen av næringen som ikke driver systematisk og profesjonelt jordbruk, og som derfor har langt lavere sammenligningsinntekt enn det aktive heltidsbønder oppnår av inntekter. Grytten-utvalget drøftet dette temaet grundig og fant at ved å utelate de 33 prosentene av årsverkene som er minst effektive, så økes sammenligningsinntekten med over 40 prosent. Med en normering på 20 prosent ender gjennomsnittsbonden på en inntekt for sitt årsverk, der tre av fire nordmenn har høyere inntekt enn dette. Dersom regjeringen skulle velge å ikke normere, vil man trenge en opptrapping av inntekten på 218.000 kroner (midterste søylen).

Det tredje stridstemaet handler om at regjeringen har lagt til grunn at et årsverk i jordbruket inneholder 1845 timeverk, i motsetning til årsverket i resten av arbeidslivet som inneholder 1700 timeverk. Praksisen hviler på et argument satt sammen av at bøndene stort sett bor på arbeidsplassen og derfor ikke trenger reisetid til arbeid, samt at det rapporterte arbeidet til andre familiemedlemmer, som barn og kårfolk, inngår i familieårsverket. I kapittel 3.4 over peker vi på at det er urimelig å benytte 1845, og at antallet timer bør ligge et sted mellom 1700 og 1845 timer. Ikke ulikt hva man gjør i andre land i Europa. Dersom man velger 1700 timer, må opptrappingen bli på 270.000 kroner.

Samlet sett, trekker disse vurderingene i retning av at opptrappingen av jordbrukets gjennomsnittsinntekt (målt i 2023) bør ligge på om lag 200.000 kroner for å nå regjeringens inntektsmål.

² Her legger vi til grunn 2022-tallene fra Menon(2023) men oppjusterer inntektene med 5 prosent, tilsvarende omlag årlig lønnsvekst i økonomien fra 2022 til 2023.

Menon Economics analyserer økonomiske problemstillinger og gir råd til bedrifter, organisasjoner og myndigheter.

Vi er et medarbeidereiet konsultentselskap som opererer i grenseflatene mellom økonomi, politikk og marked.

Menon kombinerer samfunns- og bedriftsøkonomisk kompetanse innenfor fagfelt som samfunnsøkonomisk lønnsomhet, verdsetting, nærings- og konkurranseøkonomi, strategi, finans og organisasjonsdesign. Vi benytter forskningsbaserte metoder i våre analyser og jobber tett med ledende akademiske miljøer innenfor de fleste fagfelt. Alle offentlige rapporter fra Menon er tilgjengelige på vår hjemmeside www.menon.no.

+47 909 90 102 | post@menon.no | Sørkedalsveien 10 B, 0369 Oslo | menon.no